

GOBINEAU ÉS HEINE. Gobineau gróf unokája nemrégiben előadást tartott a párizsi *Club du Faubourg*-ban. Körülbelül ezt mondta: „Ami ma Németországban történik megfelel nagyapám felfogásának. Ezért helyeslem.” Az északi „hósi-ember” típusának e propagandistája különben alacsony és vézna, vonásai lágyak, mint valami fejletlen huszéves fiúéi, arcát viszont öregesen mély ráncok barázdálják. „Németország nem fenyegeti Franciaországot” — mondotta Gobineau unokája. „Nem áldozza fel ifjúságának virágát, azért, hogy egy nem-árják által lakott földszárvot szerezzon meg. 1921-ben, 1923-ban 1927-ben és 1934-ben bejártam Németországot, résztvettem az utolsó nürnbergi pártnapon, beszéltem a nemzetiszocialista vezérekkel. Csak olyan területeket törekednek meghódítani, amiken árják laknak. És végül is az a véleményem, hogy semmi közünk hozzá, mit akarnak a németek Oroszországgal csinálni.” Utána egy hitlerellenes francia beszélt. Amikor a zsidók szenvedéseit ecsetelte, Gobineau unokája gyermekesen kárörvendő fintort vágott és tapsolni kezdett. Pedig bár igen keveset tud az árjáról és a nemzetiszocialista fajelméletről, még a Knaur-lexikonban is elolvashatta volna, hogy „az északi faj” települési helyeihez tartozik Kelet-franciaország, tehát Elzász-Lotharingia is.” — Ugyancsak a Knaur-féle *Konversationslexikon*-ban olvashatjuk, hogy „Gobineau nagy hatást gyakorolt H. St. Chamberlainre s mindakettő tanítása alapvető a nemzetiszocialista világnézet kialakulásában.”

Gobineau politikai karrierjét, mint a Tocqueville-kormány kabinettfőnöke kezdte. Hamarosan külföldre ment diplomáciai küldetésbe, de Tocqueville-lel élénk levelezést folytatott. A miniszterelnök egyikben levélben megkérdezte tőle, hogy kik azok az írók, akik véleménye szerint a német szellemi életet forradalmasították. Gobineau Luthert, Hutlent, Leibnizet, Lessinget, Schillert, Goethét és Mendelssohnt sorolta fel. „C'est un grand esprit” — írta a zsidók emancipációjának előharcosáról. Azonkívül: — irodalom-kritikai művei közt van egy ismertetés Heine Wintermarchen-jéről. „Heine Francois mesterrel (Rabelais) rokon. Ismerjük szárkazmusát s szabad viselkedését a Rajnán innen és túl. Most arról a merész kihívásról akarunk megemlékezni, amit Heine, Német- és Franciaország prűdériája ellen intéz egy vékony könyvecské, jobban mondva, egy pamflet formájában, aminek *Deutschland, ein Wintermarchen* a címe. — Gobineau gondosan összegezi a „téli rege” tartalmát, majd így folytatja:

„Eddig diszkrét kritikával igyekeztünk végigvezetni az olvasót Heine művén. De nem mehetünk tovább. Ami ezen felül van, az magában a könyvben található meg, ott, ahol Rabelais lendülete és Luther gunyos keserősége bármely más modern könyvnél tisztábban csendül ki. E könyv értéke napjaink költészetében elvitathatatlan.”

Az ilyen értékkel szemben az egyetlen, amit tehetünk a hallgatás. Gobineau ezután a száműzetésben élő költőhöz fordul: „Heinenek gondoskodnia kell Téli regéje mielőbbi francia fordításáról, mivel ez a műve méltó folytatása a *De l'Allemagne-nak* és Utirajzainak. Hisszük, hogy nálunk is épp oly sok olvasóra talál, mint a Rajna másik partján, ahol csak a legnagyobb nehézségek árán lehet hozzájutni új könyvéhez.”

Gobineau Téli rege kritikájából azt is megtudjuk, hogy hogyan vélekedett a szabad szó elnyomásáról. Mégpedig: „Ha nem is olyan időben, de olyan országban élünk, melyben Rabelais és Erasmus nem, lennének kénytelenek magukat a hatalmasokkal szembeni hűzkeléssel bepiszkítani. Teljes nyíltsággal haladhatnának el az őrszem előtt. Testüket

nem fenyegetné semmi veszély."

Gobineau nem sejthette, hogy kilenc évtized múlva mi történik Németországban. Biztosan nem tudta volna elképzelni, hogy Heine műveit száműzik s az emlékére emelt oszlopot szétrombolják. Gobineau a Harmadik Birodalom légköre elől bizonyára Párizs katakombáiba menekülne.

Márk Viktor

BABOONA, VAGY A „VEZÉRKOMPLEXUM". Forgatnak tündéri városunk harmadhetes kis zugmozijaiban egy ismeretterjesztő filmet, címe *Baboona*, „tudományos expedíció az ismeretlen Afrika embernem-járta rengetegeiben." Istenem, ezt, hogy ismeretterjesztő, mindig gyanakodva fogadja az ember, végtére is annyi ismeretet terjesztenek napjainkban, annyi csalóka és kiábrándító ismeretet, hogy senki sem veheti zokon állandóan készenlétben tartott gyanakvásunkat. Hogy ez a tudományos film mégis közöl velünk bizonyos ismereteket, merő véletlenség az csupán. És még hozzá milyen ismereteket közöl, az ember haja szála is az égnek mered. Destruáló ismeretet közöl, kiábrándító ismeretet, oly jellegű ismeretet, amely egyetlenegy durva ökölcsapással romba dönti Európa „vezérxkomplexummal" telített népeinek hitét.

Az ember olcsó pénzért beül a harmadrendű kis moziba, bölcs és konstruktív vágyakkal eltelten és alig hogy peregni kezd a film, egyik csalódás a másik után. A nyomorúságos agyonfoltozott vásznon látja megelevenedni a modern értelemben: vett társadalmasított páviánmajmok életét, modern értelemben véve társadalmasítottat, ismétlem, mivel, mint a felírás közli velünk, e kedves majomcsorda szintén európai értelemben véve társadalmasított, a nyájelméletnek hódol, élén a hatalmas termetű vezérmajommal. Eldöntendő kérdés volna, hogy melyik a tanulékonyabb állat, az európai ember-e vagy az afrikai páviánmajom? Melyik a kettő közül leste el és vette át e korunkat annyira megmozgató és betöltő eszmét és rendezte be ennek alapján paradicsomi világát. A majmokról, mivel azok állítólag értelmes lények, (Herczeg Ferenc nyilatkozatából *Majomszínház* című valóban figyelemreméltó darabjával kapcsolatban legalább is ez olvasható) ez alig feltételezhető. Tehát pereg a film, békés egyetértésben sütkérezik az afrikai nap alatt a páviánkolónia, majmokhoz méltó nyugalommal és fegyelmezettséggel. A vezérmajom utálkozó unalommal szemléli a bibliai környezetben létfenntartásán serényen munkálkodó bandáját, a kicsinyeket aggódó szeretettel tetvező anyamajmokat, sást és édes gyökereket gyűjtögető apamajmokat, elmélázó költőmajmokat és a még, játékos, de máris nagyreményre jogosító sihedermajmokat. Utálatos egy helyzet, megvetendő egy állapot, senki sem csodálkozik tehát, ha a következő képben premierplánban látja a vezérmajmot, amint egyik ásitást nyomja el a másik utáni Hatalmas fogakkal ékesített száját akkorára tátja, akár a Bécsi-kapu, közben pompás hangokat hallat, véleményét e tétlen állapottal szemben, tökéletesen kifejezti. De megelevenedik a kép, vaddisznó és leopárd tör a különben békés kolóniára, a páviánok hurcolkodni kénytelenek. Beljebb vonulnak az erdőbe és megszállják a kedves kis makimajmok mindeddig háborítatlan zónáját. A makimajmok apró állatok, akkorák csak, mintha a társadalmasított páviánoknak: unokái lennének. Elmaradt majmok a szó legszorosabb értelmében, még soha sem halottak vezérmajmokról, igazi utálatos és tudatlan társaság. De felismerve a helyzetet, szembeszállnak a hódító páviánok-seregével és heves harc után futamodásra kényszerítik őket. Bármilyen furcsának is tűnik, a vezérmajom az, aki minden más majmot méterekkel megelőzve mene-